

VASÁRNAPI ISKOLA.

E czim alatt a „Keresztény Magvető“ mult évi folyamában a szerkesztőség szives beleegyezésével egy néhány leczkét közöltem azzal a czéllal, hogy anyagot nyujtsak a „Vasárnapi“, vagy a mint eddig nevezve volt: „Nyári tanításhoz.“ Azonban, mivel a tárgyak tulhalmozottsága miatt sem mindenik számban, sem elég terjedelemben nem jelenhettek meg az e czélra szánt cikkek, s mivel a megjelenteket is vagy használták fel az illetők, vagy nem, czélszerűnek láttam, a vallás-erkölcsi nevelés szükségének érzetében, gyakorlatibb oldalról venni fel az ügyet. Eljárásomat az alábbiakban adom elő, abban a reményben, hogy ezáltal a lelkészek és tanítók némi meggyőződést szereznek arról, hogy nagy eredményeket kicsiny eszközökkel is lehet elérni, ha azokat jól felhasználjuk.

1880. december 16-án a kolozsvári iskolai Igazgatóság eleibe terjesztettem az alább közölt javaslatot, melyet az Igazgatóság ajánlattal a Főt. E. K. Tanács eleibe terjesztvén, 229—1880. E. K. T. tanügyi szám alatt megerősítettett.

Javaslat a „Vasárnapi tanításról“:

1) Tartassék a téli hónapokban minden vasárnap délelőtt Vasárnapi tanítás az alosztályu unitárius vallásu tanulókkal valamelyik melegíthető tanteremben.

2) A Vasárnapi tanítás rendje legyen:

a) Egy vallásos ének eléneklése orgona- vagy hármonium-kiséret mellett.
b) Ima. c) Ének. d) Rövid vallásos vagy erkölcsi tárgyú, a gyermekek értelméhez alkalmazott előadás. e) Berekesztő éneklés.

3) A Vasárnapi tanítást vezessék a papjelöltek és a papnövendékek rendre.

4) Feltgyelőül bizassék meg egyik a tanárek közül, kinek kötelessége legyen oda hatni, hogy a növendékek tanítása helyesen és jó szellemben veztessék.

5) Minden alkalomról vétessék fel jegyzőkönyv, melyben legyen kitüntetve az iskolázás menete, az előadott tárgy czime és tartalma.

6) A Vasárnapi iskolázás legyen kötelező a papjelöltekre, papnövendékekre és az alosztálybeli tanulókra nézve is, köteles lévén a tanítást vezető papjelölt vagy papnövendék az illető osztálykönyvbe a mulasztók nevét bejegyezni.

7) Minthogy az öt gymnasium és a négy elemi oszt. növendékei együtt igen sokan volnának, s minthogy értelmi fejlettségük is nagyon különböző, szükséges a növendékeket két alosztályra szakítani, t. i. a négy elemi és a két első gymnasium együtt, a harmadik, negyedik és ötödik gymnasium szintén együtt váltogatva minden vasárnap.

A „vasárnapi tanításnak“ ily szellemben való vezetésével és felügyelésével a Mélt. és Főt. E. K. Tanács azzal a meghagyással bizott meg, hogy arról a tanítás beszüntetésével az iskolai Igazgatóságnak tegyek részletes jelentést. 1881. május 19-én benyújtottam jelentésemet, melyet az Igazgatóságban kifejezett ohaj szerint egész terjedelmében közlök:

„Jelentés a vasárnapi tanításról“.

1) Vasárnapi tanítás tartatott f. évi január 9-én elkezdve a szorgalom-szak alatt a III—V. gymn. osztálylál őt; az 1—4. elemi és I—II. gymn. osztálylál hat, össz. sen tizenegy órán.

2) Az óra kezdetén vagy végén — egy pár kivétellel — névsorolvasás volt, de nemcsak az unitáriusok, hanem még a más vallásuak is oly nagy szorgalmat és oly kitünő figyelmet tanusítottak, hogy a meg nem jelentekre sem tartottam szükségesnek az egyszerű megszólításnál egyéb fenytéket alkalmazni, annyival is inkább, mert szándékos mulasztásról nem volt tudomásom. Örömmel jegyzem meg, hogy felkérésemre főt. Ferencz József püspök úr, tks. Kővári László isk. felügyelő gondnok úr, nagys. Berde Mózes egyh. tanácsos úr, Benczédi Gergely, Kovács János és Péterfi Dénes tanár urak is szivesek voltak megjelenni egy-egy órára.

A felgymnasiumbeli tanulók közül minden órán voltak jelen.

3) Az első tanítást, mintegy bevezetésül, mindkét oszt.-al én tartottam meg.

4) Mindenik óra egy vallásos éneknek harmonium kísérete melletti el-éneklésével kezdődött, melyet követett egy rövid ima, ének, a tanítás, néha záríma és ének.

5) A tanítások tárgyai voltak: a III—V. gymn. oszt. előtt: Az eltévedt juh. Luk. 15 r. 1—7. v. A tékozló fiu. Luk. 15 r. 11—32. v. Jézus a tengeren. Luk. 8 r. 22—26. v. A könyörülő samaritanus. Luk. 10 r. 23—37. v. A talentumok. Máté 25 r. 14—30. v. alapján. Az 1—4. elemi és az I—II. gymn. oszt. előtt: Egy darab jégről; az alvás; a kréta; a visszhangról; a hangszer két órán.

6) Minden tanításról ki-ki sajátkezüleg kimerítő jelentést irt az e célra készült „Naplóba.“ A tanulók elbocsátása után a tanítás megvitattott, miről — saját észrevételeimmel együtt — megtettem a szükséges megjegyzést. Minthogy az ide mellékelt napló hú tükrét adja mindennek, a mi történt, fölöslegesnek tartanám a fennebbiek után egyebet elmondani, ha a vasárnapi oktatásnak e neme iskolánkban teljesen új és szokatlan nem volna. Így tehát bátor vagyok még a következőket ajánlani a tks. iskolai Igazgatóság becses figyelmébe.

a) A mint személyes tapasztalatomból és az igen tisztelt látogatók észrevételeiből meggyőződtem, állíthatom, hogy e vallásos tanításoknak, minden kezdetlegességük mellett is rendkívüli jó és nemesítő hatások volt a tanulókra. Csak az az egyedüli tény, hogy őket is figyelemre méltatták, hogy tanítóik- és tanárjaikkal egy helyen énekelhették el himnusaikat, mondhatták el imáikat, egészen új jelentőséget adott előttük a vasárnapnak és az isteni tiszteletnek. De már különösen a kisebbeknél Adorján Domokos segéd énekvézér által kettős stímme betanított és előadott énekek mind a hallgatókra, mind rájuk, nálunk szokatlan hatást tettek.

Az előadott tárgyak mindenike szándékosan lett a természetből véve fel, azért, hogy az azokkal való ismert — de figyelemre nem méltatott — viszonyból kifolyólag közvetlenül lehessen felfogásuk alá hozni az erkölcsi vagy vallásos szabályt.

Igy a jég-nek összerakódása a sok parányi csillagból oly meglepő, hogy ha vizsgálni kezdjük, elfeledjük panaszunkat a hideg tél ellen, mely miatt nem lehet szabadon járni künn. Bámolni tanuljuk az isten kezének munkáját; a hideg téltől megtanuljuk a gondosságot, mivel több hónapra kell gyűjtenünk, ha meg akarunk élni; meg a könnyűreletességet, mivel a sok szegény sorsa sajnálatra ragad; meg az otthon és a szülők szeretetét, mert mindig velők kell lennünk, nem mint nyárban; meg a vallásosságot, mert a zord idő, a zivatar vagy a nyugalom Istenhez irányozza szívünket.

Az alvás, mint a tél a természetben, olyan szünet az ember életében. Szükséges mind a kettő, hogy a munkás kipihenjen és magához térjen, ha nappal felharagudott, lecsillapuljon; hogy azután új munkát és jobb életet kezdhessen; de káros, ha azt igen megkedveljük s nem a maga idejében végezzük. Figyelembe kell venni, hogy az életnek $\frac{1}{3}$ részét így töltjük el, s mily kevés marad a munkára. Ha rossz szándékot akarunk végezni, nincsen még éjjel is pihenésünk!

A mint a kréta parányi csigákból óriási hegygyé lett, úgy lesz egyesülés által a sok kis gyermek akaratjából nagy valóság, ha azt szeretet köti össze, s még ehhez szorgalom is járul. De a mint a kréta és a nagy mészhégyek mibenlétét csak most — tehát annyi száz év után — fedezték fel, úgy a legkisebb roszról se gondoljuk, hogy az felfedezetlenül marad, mert az egyik embernek élesebb szeme van, mint a másoknak, s ha ma nem, holnap meg fogják látni azt.

A visszhang és a hangszer kapcsolatosan tárgyalatván, megtanították azt, hogy a ki rosszat szól bárhol is, azt valaki meghallja, mert a mint mondják, még a falnak is füle van. De ha az emberek nem is, mindent hall az Isten. A hang erősen drága adománya Istennek, s jóságát mutatja az által, hogy mindenben benne van, mert az egyszerű fűszálból síp, a faágból fuvola, hegedű, orgona stb. készül. A madár hangja, midőn reggel vagy délben Istenhez imádkozik, szót hoz a mi ajkunkra is, s ha hangunk nem volna elég alkalmas rá, akkor a hangszerrel dicsérvük Istent, s velünk együtt mások is, mint történt ez alkalmakkal s történik a templomban minden vasárnap. E szerint minden tárgy, minden lény az Isten munkája, mindenik neki köszöni lételetét, saját módja szerint; mindeniknek az élet oly kedves, mint nekünk, ezért tehát minden gyermek legyen gondosabb és figyelmesebb ezental s becsüljön meg mindent, mert ez által tiszteli az Istent.

Midőn az utolsó órán ezeket így — rövidbe foglalva — a gyermekeknek záradéku elmondottam, úgy tetszett, mintha valamint nekem, úgy egymásnak is jobb barátai, Istennek tisztábban ismerői és az embereknek nagyobb becsülői lettek volna.

b) Ezek után a nagyobbakkal való elbánásról nincs miért szólanom sokat. Mindenik tárgy: az eltévedt juh; a tékozló fiu; Jézus a tengeren; a könyörülő samaritánus és a talentumok — mind a bibliából, mind a Jézus példázataiból vétettek. Minden alkalommal a gyermekek magok olvasták fel a bibliából és azután magyaráztattak meg oly egyszerűleg, hogy azt mind megérthették. Ha tán egyéb erkölcsi hasznuk nem is lett vol-

na, de az mindenestre megvolt, hogy a tanulók a bibliában némi jártasságot nyertek, azzal megismerkedtek.

c.) Ez egyszerű tanítások a papjelöltek és papnövendékekre nézve, a mint ezt később magok is beismerték és odaadásukkal bebizonyították, felette nyereségesek voltak. Ők a gyakorlati papságot már ezel megkezdték s a mi-
ben az életben nem részesülhetnek, itt még a kellő utasítást és megjegyzést is megkapták. Minden előadás tárgyát előre megbeszéltem az illetővel, sőt legtöbbször azt én is adtam. Minthogy az angol irodalom ez irányban nagyon gazdag, nagyobbára angolban meglevő és terjedelmesen kidolgozott beszédet adtam a kezökbé átalakítás végett. Ez által az angolnyelvbéli ismeretöket gyakorlatilag is felhasználták. Minthogy az érdemes hallgatók közül némelyek a természeti tárgyaknak ilyszerü kezelését a gyermekek előtt, igen közönségesnek találták, megjegyzem, hogy azt főleg azért tettük, mivel az illetőknek könnyebb volt így vonni le tanulságot és mert a gyermekek előtt semmit sem hittünk igen közönségesnek. Ezek után

Tiszteletteljes jelentésemet az evangélium eme szavaival zárom be: „Engedjétek hogy jöjjenek én hozzám a kis gyermekek és meg ne tiltsátok öket, mert ilyeneké a mennyeknek országa“.

Ez az eredménye négy havi szerény de szorgalmas munkálkodásnak. Célzszerűsége és életrealósága felett ítéljen az olvasó és itélni fog az idő. Az unitárius és általában a magyar protestáns lelkészeknek és tanítóknak legyen szabad a vasárnap tanítás ügyét újból is figyelmébe ajánlanom. A magyar nép vallásossága és erkölcsössége csak husz év alatt is nagyot csökkent. Általános a panasz, hogy a hívek nem látogatják a templomot, nagy a rémulés a papok között mihelyt egy életrealó secta valahol közelében felüti fejét. És méltán, mert ha éppen a dédapák hitét vallja is a nép, de ha az nem élő azonnal tért nyit a n a z a r é n u s s más társadalom- és állam-ellenes tannak s attól aztán sem egyházi átok, sem állam törvény meg nem tisztítja.

A „Prot. Egyh. és Isk. lap“ ez évi 15-ik számában „A magyarországi, angol rendszer szerinti vasárnapi iskolákról“ cím alatt el van mondva, hogy Magyarországon két skót pap honosította meg a „vasárnapi iskolát“ a negyvenes években, és hogy ma már hét ilyen iskola van az ország különböző részeiben a nagyobb városokban. Ez iskolák közül egy van Kolozsvárt, a melyet van szerencsém közelebről ismerni. Ez is, mint a többi arra törekszik, hogy a tanítást ossza fel a felnőtt és gyakorlottabb növendékek között olyan formán, a mint a K. M. XIV. kötetében én is ajánlottam volt. (Minthogy pedig ilyeneket ritkán, vagy csak későre lehet kapni, tegyen meg a tanító vagy pap, a mit tehet.) Főtárgy a mivel a reggeli vagy délutáni órákban foglalkoznak a biblia. Ezt a tanító olvassa és a gyermekekkel rendre olvastatja, még pedig úgy, hogy a többszöri elolvasás után a nagyobbakkal az értelmét elmondhatja. Engemet a tanító kegyes buzgósága meglepett, s a hármonium kíséretében lett éneklés nagyon kellemesen hatott

rám, de véleményem szerint ezzel a módszerrel nálunk még ezután is csak kevésre lehet menni; mert ennek célja az, hogy a bibliának minden egyes részét és elbeszélését csalhatatlan történelmi ténynek fogadtassa el, s abból mindeniket, bár allegorikai magyarázattal, is egy bizonyos cél szolgálatára felhasználja. Ez iskoláztatást az ismertető ur a protestáns lelkészek figyelmébe melegen ajánlja. De én azt hiszem, hogy míg az iskoláztatásban egy általában nem részesült ifjakkal így is lehetett boldogulni, addig ma már a secularis nevelés oly mérvben fel van karolva, hogy csak azzal párhuzamban lehet sikert remélni.

A magyarországi protestánsoknál s főleg nálunk unitáriusoknál az iskola nemkötelesek nyári tanítása már a legrégebb időben gyakorlatban volt, a mult százban megrendelik, hogy a papok a vasárnapi tanításra szorgalmasan el nem járókat megintsék, sőt mulasztásaikról a köri gyűlésen jelentést tegyenek. Az ehhez hasonló intések többször ismételtettek, sőt még az is elrendeltetett 1815. jul. 5-én a Toroczkó-Szent-Györgyön tartott zsinaton, hogy a nyári vasárnapokon gyakoroltatni szokott tanulásra nézve a megpróbáltatás vitessék véghez a karácson előtt tartatni szokott visitatioval.

Bármint voltak is módosítva azonban a szabályok, a mint a jelenlegi tények bizonyítják, a kellő eredmény nem éretett el. Én ennek az okát egyik felől abban találok, hogy az idő nem volt jól választva. Nézetem szerint ezt éppen a munka szünet idején (nov.—márcz. hónapokban) kellene megtartani. A vasárnap valamelyik órájában, tán éppen a délutáni templomozás után az iskola ajtaját nyissuk meg a felnöttek és a növendékek előtt egy aránt. Tegyük azokat keresztény növeldekké és a fennebb elő adott módon, saját tehetségünk szerint — mint papok és tanítók — beszéljessünk nekik a természetéről, annak egyes tárgyairól s a míg ismeretök körét terjesztjük, igyekezzünk mindig egy-egy erkölcsi vagy vallásos szabályt vonni le s azt vessük bé élesen emlékükbé. E cél elérésére csak is a pap és tanító lelkiismeretes buzgósága kívántatik meg, mert ő az eszközöket könnyen fel fogja találni.

De minthogy minden cél csak úgy érhető el, ha arra egyesített erők működnek szükséges volna, hogy a legközelebről tartandó egyházköri gyűléseken a vasárnapi tanítás tétesék megvitatás tárgyává s a kivihetés módjáról, eszközeiről és idejéről terjesztessék véleményes jelentés az Egyh. Képv. illetőleg Egyh. Fő Tanács eleibe végleges megállapítás végett.

BOROS GYÖRGY.